

*ram van, hát *** (káromkodás) én fizetem, itatom őket, mi van? Aztán ismét táncol, újabb láda sör az asztalra, hiszen mulatság van, vagy nem?*

Közben a szomszéd asztalnál összejön egy „elit” társaság, ismert és kevésbé ismert személyek, egy részüknek kül népzene mellett inni. Számukra ez a hely találka a népivel, van itt mélység, kérem. (Elképzelem őket egy falusi kocsmában, mondjuk a hatvanas években, hát...) Egyikük ittas, aki a mezőségi sebes csárdás ritmusára elkezdi először ugrálni, majd hosszasan mímeli a kasza fenést, azaz a **** verést. Hogy az a szimbolikus töke! (És érdekes, ez a gúnyolódás hidegen hagyja a jelenlevőket...) Szóval ez is paraszt. De ember nélkül...

Hazafelé elmélkedem. Ez amolyan a „hagyomány visszavág” helyzet volt. Miről is szól a táncház, adott esetben folkkocsmá? Városi környezetben tudatosan a megszűnő tradicionális paraszti kultúra elemeivel élni, ezeket gyakorolni. De ha lehet, parasztember nélkül, mert az zavaró tényező...

Könczei Csongor

(Transindex, 2009. május 27. – <http://reply.transindex.ro/?cikk=134>)

„16.00 – táncház a Tarisznyás együttessel és Bárdos Rékával”¹⁴⁷
(Szabadság, 2009/120. 7. – 2009. május 29., péntek)

„Magyaros” táncház?

„A táncház összehoz, és nem szétválaszt.”
(Könczei Ádám)¹⁴⁸

Nyár, a tánctáborok ideje. A kilencvenes években induló hazai népzenei és néptánc-táborok választéka egyre bővül, jelenleg majdnem kéttucat erdélyi és moldvai településen szerveznek június első felétől augusztus közepéig ilyen jellegű táborokat, gyakran egymással párhuzamosan többet is. A régiós, minőségi és mennyiségi eltérések, üzleti vagy kevésbé üzleti vonatkozások mellett egyben valamennyi megegyezik: fiatalokat (és kevésbé fiatalokat) próbál a tánc és a muzsika erejével összehozni.

Ha összeadom a heteket, akkor eddigi életemből több mint egy évnit töltöttem el szolgáltatóként (hol zenészként, hol táncoktatóként, hol szervezőként) ilyen táborokban, tehát rendelkezem némi rálátással, hova, merre alakul a tánc-táborok

¹⁴⁷ Részlet a *Gyermeknap 2009 – Kolozsvár, Farkas utca* programból.

¹⁴⁸ Lásd Könczei Ádám: *Tárt kapujú táncházakért*. In: *Művelődés* 1977/11. 17.

A zenészek „készülődnek” – balról jobbra – Bálint Zsombor, Székely Levente, Kostyák Alpár, Major Levente, Dénes Károly, Kiskamoni-Szalay Kund és Szilágyi Antal „Tóni” – Tranzit Ház, 2012. február 25.

közönsége, közössége. Természetes folyamatként észlelhető a technikai modernizáció hatása, a nemzedékváltás, körülírthatóak a különböző zenei és öltözködésbeli divathullámok, megfigyelhető – az egészet átítató hagyományörzés igényéből fakadóan – magának a táncháznak a hagyományozódása (avagy a folklorizmus folklorizációja), ezzel együtt sajnos egy bizonyos fokú kopás is (például, hogy az ifjabb nemzedékek már nem tudnak énekelni – se szöveg, se dallam, se ritmus, azaz „se kép, se hang” – de ez egy másik írás témája lehetne...). De én itt most nem ezekről, hanem egy, szerintem az erdélyi táncház létét alapjaiban veszélyeztető jelenségről, egy exportárúként érkező, „zavaros-magyaros” ideológia térnyeréséről szeretnék értekezni.

Közismert tény, hogy a városi táncházakat megjelenésük óta próbálja kisajátítani megannyi ideológia, hatalmi és/vagy politikai erő, manapság azon mélynemzeti ideológia, amelyik eredendően nem jellemző sem a hagyományos táncház, sem a hetvenes években induló városi táncházak világára. Mert a falusi fiatalság táncháza a spontán tánckedvet szolgáló multság kötetlen formája volt, magyarán egy közösségi szórakozás (és nem melleleg a párkeresés helyszíne), sem több, sem kevesebb annál. A városi táncház pedig – legalábbis itt, Erdélyben – ezt a hagyományos szórakozási formát úgy emelte át egy teremtett, mesterséges környezetbe, hogy a pusztán tánccmultságon kívül magát a közösségi élményt is megpróbálta átmenteni: nálunk a táncház mindenkinek szól, bárki bejöhet és bekapcsolódhat, mert „mindenkit megajándékoz az összetartozás olyan érzésével, amelynek harmóniáját épp az biztosítja,

hogy a közösségi népi kultúra egyúttal az egyén művészi önkifejtésére, kiteljesedésére ad alkalmat.¹⁴⁹ Ebből az alapvetésből indult 1977 februárjában az első erdélyi táncház Kolozsváron, igaz, helyzete akkor igen előnyös volt: „A kolozsvári táncház – nem szalasztván el természetes adottságát – sajátos többlettel is büszkélkedhetik. Míg a legtöbb táncházban ugyanis a városiak a népi kultúra eredeti képviselőivel rendszerint csak mint ritka vendégekkel találkozhatnak, itt mindig együtt vannak velük. Ennek módszerbeli haszna is vitathatatlan: a közvetlen átadás és átvevés előnye. A városiak közvetlenül is megfigyelhetik az eredetit, így a káprázatos legényes táncokat is, a Filep Istvánét, a Csorba Jánosét és a többiekét, s az együtt-táncolás révén szinte vérükké válhat az eredeti stílus, de a táncmestertől tanultakat is nyomban ellenőrizhetik, folyamatosan összevethetik, szembesíthetik az eredetivel. Az együtt-létnek azonban – mély demokratizmusa révén – fölbecsülhetetlen az emberi, társadalmi szerepe. *A táncház összehoz, és nem szétválaszt.* Fesztelen tegező viszonyba hozza össze a falusi (és nemcsak falusi származású), többségükben még a népviseletüket is őrző fiatalokat a városi közép- és főiskolásokkal és munkásfiatalokkal.”¹⁵⁰ Persze, az idézett kezdet óta eltelt három évtized, s közben a világ nagyot változott. Ugyanakkor a táncháznak az a sajátossága, hogy képes az említett közösségi élményért különböző érdeklődésű, foglalkozású, származású stb. személyeket összehozni, azaz különböző társadalmi rétegeket megszólítani, nálunk egyelőre megmaradt. Egyelőre, mert az utóbbi években – elsősorban a határon belül szakadt magyarok „jövöltáborból” – megjelent nálunk is egy olyan jelenség, ami ellentétes ezzel a táncházaz sajátossággal.

Hogy miről is van szó? Néhány éve figyelem, ahogyan a „táncházazás” viseletek kelléktárában terjednek például a honfoglaláskori viseletdarab-utánzatok. A leggyakoribbak az övön viselt tarsolyok, de láttam már nemezelt mobiltelefon tartót is. Baj ez? Önmagában természetesen nem, csak hűen tükrözi a táncos és zenei hagyományaink ősiségére vonatkozó tévhitet. Pedig néptánc és az ezt kísérő hangszeres tánczenei kultúránk velejéig európai, semmi, de semmi köze nincs a honfoglaló őseink kultúrájához, azaz, képletesen fogalmazva: ahogyan latin betűkkel írunk, úgy „latin motívumokat táncolunk” is!¹⁵¹ Szóval, ha valaki azért visel egy tánc táborban ilyen tarsolyt, mert ezáltal is ki akarja fejezni magyarságát, hát viselje, csak ne váljon propaganda-viseletté, mint a szintén terjedő „magyaros pólók” (ahogyan a világhálón nevezik és árulják őket). Mert egyre több ilyen pólót lát az ember a tánc táborainkban, és sajnos, már nemcsak határon belül szakadt magyarokon. (Kedvencem, mely szerint magyar ember nem lehet turista – na ez a leghagyományőrzőbb: valószínűleg őseink nemezelt pólóján is ezt írta, amikor végigégették Európát. Amúgy, meg persze, mindent vissza, s ezt nem „az ajtóig meg vissza, a szeretóm ad visszára” értik. Vagy itt az idei slágermez az emigráns kultuszíró idézetével, hogy visszaigénylik a hegyeket. Hát vigyék. Lehetne például, igaz, kisebbitett formában – a pesti Vajdahunyad-

149 Lásd i.m. 17.

150 Lásd Kőnczei Ádám: *Tárt kapujú táncházakért.* In: Művelődés 1977/11. 17.

151 Erről lásd részletesen Kőnczei Csongor: *Táncos (ellen)pontok III.* In: Művelődés 2006/10. 16–18.

vár mintájára – az Alföldön egy „nemzeti hegyparkot” létrehozni: egymás mellett a madarasi Hargita, a Királyhágó és Székelykő. És akkor az alföldi gyerek sem a vasúti töltésről szánkózna...)

De miért gond, ha valaki „magyarosan” öltözködik? Hiszen nem a ruha teszi az embert, s a táncházban mindenki úgy öltözik, ahogy kedve telik benne. Vagy mégis? Mert a be- és leszólások, a hangoskodóan irányzott (általában politikai) értékítéletek vagy akár (általában rasszista) viccek már túlmutatnak az egyszerű „táborozó táncázás” státuszon. Mert alapállásból nem szereti a románokat (sem), de táncol román táncokat, hiszen „az egykor a miénk volt”. (Hogy sem a miénk, sem az övék, hanem közös európai táncagyomány? Ugyan már, ezt biztosan a nem „magyaros” kutatók mondják. De nyugi, ismerek olyan román néptáncutatót is, aki szerint az erdélyi magyarok tánc kultúrája „lopott holmi”. Erről ennyit.) És tényleg: miért kell sátrat, autót mindenféle mélymagyar kütyüvel felvértezni? Miért kell „hajrá magyarokat!” üvölni, amikor a cigányprímás behúzza a rendet? Mit keres egy néptánc-tábor programjában kiemelt helyen az íjászat és lovaglás? Miért kell ideológiailag elfogult és hamis tudást közlő, a magyarság „szellemiségével” foglalkozó „történeti-néprajzi” előadásokkal nyomolni az erdélyi táncázás közegben (is)? (És a teljes tudathasadás: tábori sörsátor, a szomszéd asztalnál egy „magyaros pólóban” ülő fiatalembernek megszólal a mobiltelefonja. A csengetés egy maneje. Hogy a Guța sámándobja...) Meg egyáltalán, ez az öltözet mitől „magyaros”? A póló ideológiai üzenetétől? A tarsolyt díszítő ősi motívumkincstől? Vagy inkább a viselők fejében kavargó mételyezett zagyvától?

Szóval nem jó, nagyon nem jó, nem egészséges és nem helyes ez a jelenség, mert veszélyesebb a bajuszpödörgetős bőszyagyarkodásnál, mivel kizárásos politikai ideológiákat próbál terjeszteni egy olyan közegben, ami eredendően a **mindenkié**. Mert a táncház nem a viselettől és nem a harsány magyarkodástól lesz „magyaros”, hanem egyszerűen a tárgyától és az erre építkező közösségi élménytől. Ilyen egyszerű.

S ha már az emigráns kultuszíró. Az egyik táborban megállít egy hölgy, hogy olvastam-e a hegyeket sirató emigráns kultuszírónak ezt és ezt a novelláját. (A hölgyet nem ismertem, több táborban is láttam, később tudtam meg, hogy a szóban forgó szerző egyik határon belül szakadt kiadója.) Mondom, nem, nem olvastam. És azt? Azt sem. Akkor egyáltalán mit olvastam az emigráns kultuszírótól? Semmit. Semmit?! Döbbenet az arcán. (Mégis, egy „néptáncoktatót” szólított meg!) Hogy-hogy? Mondom – tábori szolgáltatóként próbálván finoman fogalmazni –, egyszerűen nem tartozik irodalmi érdeklődésem és ízlésem körébe. (Meg egyáltalán: kinek mi köze ahhoz, hogy felnőtt fejjel mit olvasok vagy sem?) A dolog nem hagyja nyugodni, félóra múlva újból megállít, élém tesz egy idézetet, olvassam, ugye, milyen szép, milyen „sokatmondó”? Mondom, biztosan (ámbar közhelyektől hemzsegő mondatokat más is írt), de értse meg, engem ez az író, meg ez a téma hidegen hagy. Ingerülten kifakadt: Te román vagy? Na tessék! Ez azért nem semmi, már itthon is lerománóz egy határon belül szakadt. Többek között ezért sem olvasom az emigráns kultuszírót. És valószínűleg sokkal hasznosabb volna, ha a táncházba járók, népzenevel, néptáncal foglalkozók a „magyaros” szövegek helyett Bartók Béla, Lajtha László vagy Martin

György szövegeit, tanulmányait olvasnák. Mert, ha már idézeteknél tartunk, akkor Bartók írta 1943-ban, hogy „*ha a zenei folklór nagy hálaival tartozott is a nacionalizmusnak, ma az ultranacionalizmus annyit árt neki, hogy ez a kár sokszorosan meghaladja amazt a hasznot*”,¹⁵² Lajtha 1948-ban, hogy „*a különböző népzenei kapcsolata tanítson meg arra, hogy mi, Európa népei sokkal mélyebben vagyunk egymás testvérei, mint ahogy azt tudnánk és hirdetnénk*”,¹⁵³ és Martin, hogy „*Kelet-Európa népei még nem tudják magukról, hogy sajátos nemzeti tánc kultúrájuk mennyire közös gyökerekből táplálkozik s mennyire azonos módon zajlott le az egyedinek tartott és igen messziről, a homályos történeti múltból eredeztetett tánc kultúrájuk, sajátosan egyedinek és egyszerűnek vélt nemzeti táncuk kialakítása. A ténylegesen meglévő különbözőségeket az illető népek paraszttánc-kultúrája kisebb-nagyobb területeinek eltérő fejlődése, fáziseltolódása hozta létre. Lényegében tehát az elkésett fejlődésből adódó különbözőségeket az öntudatosodó nemzeti elit réteg domborította ki, ideologizálta és stilizálta politikai törekvéseinek megfelelően. [...] A történeti mítoszok továbbápolása helyett a tudománynak az igazságot kell feltárnia a helyes nemzeti önismeret érdekében.*”¹⁵⁴

Szóval felhívnam a határon belül szakadtak figyelmét, hogy mifelénk a tánc házba (egyelőre) be lehet jönni jobbról is, meg balról is, letről is, meg fentről is, sőt átlós és rézsútos irányokból is. Hogy nálunkfele a magyarságot (egyelőre) még normálisan lehet megélni, pólók, bekiabálások, kioktatások, propagandairódalom nélkül és főleg nem mások ellenében. Hogy a mi tánc házunk akkor is magyar, ha éppen románul vagy cigányul táncolunk benne, mert nálunkfele ez is természetes (és ráadásul mi értjük is, hogy más nyelven mit énekelünk és csujogatunk). Mert nálunk „a tánc ház összehoz, és nem szétválaszt.” Egyelőre. Tegyük érte, hogy minél több ideig így legyen!

Könczei Csongor

(Transindex, 2009. szeptember 10. – <http://welemeney.transindex.ro/?cikk=10124>)

„A program Bolyhos Zenevi Hang-játékaival kezdődik, majd lesznek bűvész-mutatványok Burkhardt Imolával, valamint gyermektánc ház Varga Norberttel, Balog Zsuzsival és Ficzus Laci zenekarával.”¹⁵⁵
(Szabadság, 2009/248. 7. – 2009. október 27., kedd)

152 Lásd Bartók Béla: *Népdalkutatás és nacionalizmus*. In: Bartók Béla: *A népzene ről*. Magvető Kiadó, Budapest, 1981: 83.

153 Lásd Lajtha László: *A népzene alkotói megközelítésének különbözőségei Bartóknál, Kodálynál és saját zenémben*. In: *Lajtha László összegyűjtött írásai I.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992: 135.

154 Martin György: *Népi tánc hagyomány és nemzeti tánc típusok Kelet-Közép-Európában a XVI–XIX. században*. In: *Ethnographia* 1984/3. 360.

155 Részlet a *Tíz éves a Kismamaklub* hirdetéséből.